

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

УДК 342.9:378

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2025.37.01>

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ У СФЕРІ ВІДОМЧОЇ ОСВІТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАВОВИХ КОЛІЗІЙ

Берендєєва Анастасія Ігорівна,
orcid.org/0000-0003-2708-3857
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-
правових дисциплін
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

Шевчук Вікторія Вікторівна,
orcid.org/0000-0002-3929-4769
старший викладач кафедри кафедри
загальноправових дисциплін
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

Стаття присвячена аналізу антикорупційних обмежень, встановлених для працівників правоохоронних органів України, зокрема щодо можливості поєднання служби з педагогічною діяльністю у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Наголошується, що чинне законодавство, зокрема стаття 66 Закону України «Про Національну поліцію», дозволяє поліцейським лише науково-педагогічну, наукову та творчу діяльність, фактично позбавляючи їх права обіймати педагогічні посади, визначені статтею 53 Закону України «Про вищу освіту». Це створює правову колізію з положеннями статті 25 Закону України «Про запобігання корупції», яка прямо дозволяє викладацьку діяльність у широкому розумінні. Обґрунтовується, що в умовах воєнного стану залучення до освітнього процесу поліцейських, які мають бойовий досвід, отримали поранення (контузію, травму або каліцтво) під час виконання службових обов'язків і продовжують проходити службу з обмеженою придатністю відповідно до законодавства, має не лише освітнє, але й соціальне значення, сприяючи професійній реабілітації та передачі унікального досвіду новому поколінню правоохоронців. Особливий акцент зроблено на підготовці кадрів до використання безпілотних літальних

апаратів, що не потребує наукової складової, а базується на прикладних знаннях і навичках, отриманих у реальних бойових умовах. Показано, що законодавчі зміни уперше виокремили категорію педагогічних працівників, що створює підґрунтя для оновлення системи відомчої освіти. Запропоновано доповнити статтю 66 закону України «Про Національну поліцію» дозволом педагогічної діяльності, що забезпечить узгодженість антикорупційної політики та потреб підготовки правоохоронних кадрів.

Ключові слова: антикорупційні обмеження, правоохоронні органи, воєнний стан, підготовка кадрів, національна безпека, безпілотні літальні апарати, соціальний захист, Національна поліція, МВС України, освіта.

ANTI-CORRUPTION RESTRICTIONS IN THE FIELD OF DEPARTMENTAL EDUCATION OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES THROUGH THE PRISM OF LEGAL CONFLICTS

Berendieieva Anastasiia Ihorivna,
orcid.org/0000-0003-2708-3857
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Administrative and Legal Disciplines
(Odessa State University of Internal
Affairs, Odesa, Ukraine)

Shevchuk Victoria Viktorivna,
orcid.org/0000-0002-3929-4769
Senior Lecturer at the Department
of General Legal Disciplines
(Odessa State University of Internal
Affairs, Odesa, Ukraine)

The article is devoted to the analysis of anti-corruption restrictions established for employees of law enforcement agencies of Ukraine, in particular regarding the possibility of combining service with pedagogical activity in higher education institutions with specific training conditions. It is emphasized that the current legislation, in particular Article 66 of the Law of Ukraine "On the National Police", allows police officers only scientific and pedagogical, scientific and creative activities, effectively depriving them of the right to hold pedagogical positions defined by Article 53 of the Law of Ukraine "On Higher Education". This creates a legal conflict with the provisions of Article 25 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", which directly allows teaching activities in a broad sense. It is substantiated that in conditions of martial law, the involvement in the educational process of police officers who have combat experience, received injuries (concussion, trauma or mutilation) while performing their duties and continue to serve with limited fitness in accordance with the legislation has not only educational but also social significance, contributing to professional rehabilitation and the transfer of unique experience to a new generation of law enforcement officers. Special emphasis is placed on training personnel to use unmanned aerial vehicles, which does not require a scientific component, but is based on applied knowledge and skills obtained in real combat conditions. It is shown that legislative changes have for the first time singled out the category of pedagogical workers, which creates the basis for updating the departmental education system. It is proposed to supplement Article 66 of the Law of Ukraine "On the National Police" with a permit for pedagogical

activity, which will ensure the consistency of anti-corruption policy and the needs of law enforcement personnel training.

Key words: anti-corruption restrictions, law enforcement agencies, martial law, personnel training, national security, unmanned aerial vehicles, social protection, National Police, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, education.

Постановка проблеми. Сучасна антикорупційна політика України спирається на принцип пропорційності обмежень, які накладаються на осіб, уповноважених на виконання функцій держави, зокрема на представників правоохоронних органів. Її основним завданням є забезпечення балансу між запобіганням корупційним ризикам та гарантуванням реалізації прав працівників цих органів, особливо у сферах, що не пов'язані безпосередньо з виконанням владних повноважень. Антикорупційні механізми мають на меті мінімізувати можливості використання службового становища у приватних інтересах, забезпечити прозорість та підзвітність у діяльності державних інституцій, водночас не створюючи надмірних перешкод для професійного та особистісного розвитку працівників правоохоронних структур.

Заборони, які встановлюються для співробітників Національної поліції, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національної гвардії та інших правоохоронних інституцій, повинні мати чітко визначену мету та бути спрямованими на запобігання конкретним корупційним проявам. Вони не можуть носити декларативний або формальний характер, оскільки надмірне обмеження законних прав цих осіб не лише не підвищує ефективності антикорупційної політики, а й може негативно впливати на кадровий потенціал правоохоронної системи, обмежуючи можливості залучення фахівців до наукової, освітньої чи громадської діяльності. Особливої актуальності це набуває у сфері відомчої освіти, де участь практиків із правоохоронних органів у навчальному процесі має важливе значення для підготовки майбутніх кадрів. Тому сучасні підходи до формування антикорупційних обмежень повинні враховувати не лише потребу у протидії корупції, а й необхідність розвитку освітньої та наукової складових у правоохоронних органах.

Дослідження професійної підготовки поліцейських та антикорупційних обмежень у їх діяльності знайшли відображення у працях низки українських вчених. Так, Завістовський О.Д. та Король К.С. акцентують увагу на необхідності вдосконалення освітніх програм для працівників Національної поліції з урахуванням викликів воєнного часу, зокрема впровадження практико-орієнтованих дисциплін та залучення до викладання офіцерів із бойовим досвідом [1]. Гришук А.Б. аналізує правові механізми запобігання корупційним проявам у поліції, звертаючи особливу увагу на колізії між загальним антикорупційним законодавством та спеціальними нормами, що регулюють службу в Національній поліції [2]. Мердова О., Сахно А. та Хозлу І. у науково-практичних рекомендаціях «Врегулювання потенційного та реального конфлікту інтересів, пов'язаного з роботою близьких осіб у структурі Національної поліції України» пропонують конкретні алгоритми та адміністративно-правові рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів у кадровій політиці Національної поліції [3]. Однак у сучасних умовах воєнного стану, коли перед системою відомчої освіти постають нові виклики – від залучення офіцерів-практиків до освітнього процесу до врегулювання законодавчих колізій між загальними та спеціальними антикорупційними нормами, – виникає потреба у комплексному аналізі цих проблем.

Мета статті полягає у виявленні правових колізій між антикорупційними обмеженнями та потребами відомчої освіти та в обґрунтуванні необхідності внесення законодавчих змін щодо вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку відомчої освіти в Україні засвідчує нагальну потребу у залученні до освітнього процесу фахівців-практиків, здатних забезпечити підготовку майбутніх офіцерів на основі поєднання теоретичних знань із реальним досвідом служби у правоохоронних органах. Особливої актуальності це набуває в умовах дії правового режиму воєнного стану, коли значна кількість працівників поліції та інших правоохоронних структур бере участь у забезпеченні національної безпеки й оборони, виконує завдання у зоні бойових дій та набуває унікального досвіду, який є надзвичайно цінним для підготовки майбутніх офіцерських кадрів. Залучення таких фахівців до викладацької роботи у відомчих закладах освіти створює можливість трансляції не лише професійних знань, а й практичних навичок, відпрацьованих у реальних екстремальних ситуаціях.

Крім того, надання можливості співробітникам правоохоронних органів, які отримали поранення (контузію, травму або каліцтво) під час виконання службових обов'язків, набули статусу осіб з інвалідністю внаслідок війни, частково втратили працездатність у зв'язку зі службовою діяльністю або продовжують проходити службу з обмеженою придатністю за станом здоров'я відповідно до законодавства, реалізовувати себе у сфері педагогічної діяльності у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, є не лише питанням підвищення якості освітнього процесу, але й важливим елементом соціальної підтримки та професійної реабілітації таких осіб. Це сприяє їх інтеграції у мирне життя, збереженню відчуття професійної значущості та передачі набутого досвіду новому поколінню правоохоронців, що повністю відповідає принципам соціальної справедливості та державної політики у сфері соціального забезпечення ветеранів і осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Залучення офіцерів із бойовим досвідом до освітньої діяльності у відомчих закладах також має важливе виховне значення, оскільки формує у здобувачів освіти не лише професійну компетентність, але й патріотизм, стійкість та розуміння реальних викликів, із якими стикаються правоохоронні органи у період воєнного стану. Це створює унікальну можливість поєднання практичної та морально-етичної складових підготовки майбутніх офіцерів, що є особливо важливим у сучасних безпекових умовах.

Заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, які функціонують у структурі Міністерства внутрішніх справ України, виступають ключовим елементом у формуванні професійної компетентності кадрів. Проте чинне законодавство України містить низку обмежень, що перешкоджають повноцінному використанню потенціалу поліцейських у ролі педагогічних працівників таких закладів.

Важливим етапом розвитку законодавства у сфері вищої освіти України стало ухвалення 6 червня 2024 року Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти» [4]. Цим нормативно-правовим актом було суттєво оновлено правове регулювання діяльності працівників закладів вищої освіти, зокрема вперше законодавчо закріплено категорію педагогічних працівників як окрему від науково-педагогічних і наукових. До прийняття зазначеного закону викладацька діяльність у закладах вищої освіти, у тому числі у закладах із специфічними умовами навчання, традиційно розглядалася крізь призму поєднання навчальної та наукової роботи, що зумовлювало необхідність віднесення викладачів до категорії науково-педагогічних працівників. Водночас практика функціонування відомчих закладів освіти, зокрема системи МВС, свідчила про потребу залучення до освітнього процесу фахівців-практиків, які володіють високим рівнем професійної компетентності, проте не завжди мають можливість або необхідність здійснювати наукову діяльність.

Прийняття зазначеного закону створило нормативну основу для більш гнучкого підходу до кадрової політики у закладах вищої освіти, чітко розмежувавши категорії педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників. У статті 53 закону України «Про вищу освіту» [5] визначено, що педагогічні працівники здійснюють навчальну, методичну та організаційну діяльність, не будучи зобов'язаними вести наукові дослідження. Це, в свою чергу, створює правові передумови для залучення до освітнього процесу у відомчих закладах МВС фахівців із практичним досвідом, у тому числі поліцейських, які продовжують проходити службу з обмеженою придатністю відповідно до законодавства та можуть реалізувати свій професійний потенціал у сфері педагогічної діяльності.

Але, відповідно до статті 66 закону України «Про Національну поліцію» поліцейським заборонено займатися будь-якою іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої [6]. Таким чином, педагогічна діяльність як окремий вид викладацької роботи, визначений у статті 53 закону України «Про вищу освіту», не охоплюється переліком дозволених, що унеможливорює для поліцейських легальне суміщення служби з роботою на педагогічних посадах у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Ця ситуація видається проблемною з огляду на кілька обставин.

По-перше, стаття 25 закону України «Про запобігання корупції» прямо дозволяє особам, уповноваженим на виконання функцій держави, займатися викладацькою, науковою і творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту [7]. В законі України «Про освіту» викладацька діяльність трактується як діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником [8]. Таким чином, антикорупційне законодавство не встановлює заборон для педагогічної діяльності як такої, розглядаючи її у широкому контексті викладацької роботи.

Обмеження, що містяться у профільному законі про Національну поліцію, звужують ці можливості, створюючи правову колізію між загальною та спеціальною нормою. З формально-юридичної точки зору діє принцип *lex specialis derogat legi generali*, за яким спеціальний закон має перевагу над загальним, однак у цьому випадку спеціальна норма не стільки конкретизує загальну, скільки вступає з нею у приховану суперечність, що вимагає законодавчого врегулювання.

По-друге, закон України «Про вищу освіту» чітко розмежовує категорії педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників закладів вищої освіти [5]. Педагогічні працівники виконують навчальну та методичну діяльність, яка не обов'язково передбачає ведення наукових досліджень. Натомість науково-педагогічні працівники поєднують освітню та наукову складові. Чинне формулювання у законі України «Про Національну поліцію» [6] призводить до того, що поліцейські можуть легально працювати лише на науково-педагогічних посадах, тоді як педагогічні посади для них залишаються закритими, попри те, що саме вони найбільше відповідають практико-орієнтованим завданням відомчої освіти.

По-третє, обмеження педагогічної діяльності суперечить завданням розвитку кадрового потенціалу відомчих закладів вищої освіти. У структурі МВС та інших відомств функціонують десятки навчальних закладів, які готують фахівців для правоохоронної системи. Формальна заборона педагогічної діяльності для співробітників правоохоронних органів не лише звужує кадровий резерв закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а й істотно впливає на якість підготовки

здобувачів освіти, які позбавляються можливості безпосередньо отримувати знання від професіоналів-практиків. Звичайно, чинне законодавство не перешкоджає таким фахівцям працювати на посадах науково-педагогічних працівників, однак така діяльність передбачає обов'язкове поєднання викладання з науковими дослідженнями [5], що не завжди є доцільним або можливим. По-перше, далеко не всі навчальні дисципліни у відомчих закладах освіти потребують наукової складової: значна їх частина має прикладний характер і вимагає від викладача насамперед практичного досвіду у сфері правоохоронної діяльності, наприклад, щодо тактики дій поліції, організації публічної безпеки, здійснення службово-бойових завдань, тощо. У таких випадках основна цінність викладача полягає у його професійному досвіді, а не у наукових здобутках.

Яскравим прикладом може бути підготовка кадрів правоохоронних органів до застосування безпілотних літальних апаратів в умовах воєнного стану. Сучасний досвід оборони України довів, що безпілотні літальні апарати стали ключовим інструментом у забезпеченні розвідки, моніторингу територій, координації дій силових структур, пошуково-рятувальних операцій та документуванні воєнних злочинів. Саме тому залучення до освітнього процесу офіцерів-практиків, які безпосередньо застосовували безпілотні літальні апарати у зоні бойових дій, має принципове значення.

Запровадження окремих навчальних модулів, присвячених правовим аспектам, тактичному використанню й технічному обслуговуванню безпілотних літальних апаратів, за участі інструкторів із реальним бойовим досвідом дозволить забезпечити високий рівень підготовки без зайвих академічних вимог. Це сприятиме оптимальному використанню кадрового потенціалу практиків, чий професійний досвід не потребує наукового оформлення, але є надзвичайно цінним для підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів.

Завістовський О.Д. та Король К.С. наголошують, що освітні програми підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання мають обов'язково включати формування у майбутніх правоохоронців практичних навичок з тактичної медицини в умовах бойових дій, дій під час артилерійських обстрілів, поводження з військовополоненими в рамках тактико-спеціальної підготовки, а також умінь ефективно діяти в екстремальних ситуаціях під час контакту з диверсійно-розвідувальними групами противника [1, с. 572]. Викладання таких дисциплін не потребує обов'язкового поєднання з науковими дослідженнями, оскільки їх основна мета – передача прикладних знань і навичок, отриманих у реальних бойових і оперативних умовах. На відміну від фундаментальної науки, що потребує тривалих досліджень і публікацій, підготовка здобувачів вищої освіти має бути спрямована на формування практичної компетентності, здатності швидко реагувати на сучасні виклики безпеки та ефективно застосовувати технології у правоохоронній діяльності.

По-друге, чимало висококваліфікованих поліцейських-практиків не можуть повноцінно займатися науковою діяльністю, зокрема через відсутність можливостей для проведення досліджень, публікацій чи участі у наукових проєктах. Тому вимога обов'язкового поєднання педагогічної роботи з науковою автоматично відсікає від викладання значну кількість фахівців, чий професійний досвід є надзвичайно важливим для якісної підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів.

Варто також підкреслити, що розширення переліку дозволених видів діяльності не суперечитиме антикорупційному законодавству, адже, як ми зазначили вище, здійснення викладацької діяльності дозволено законом України «Про запобігання корупції» саме у широкому розумінні закону України «Про освіту».

Висновки. Узагальнюючи наведені аргументи, можна дійти висновку, що оптимальним шляхом вирішення проблеми є внесення змін до статті 66 закону України «Про Національну поліцію» шляхом доповнення переліку дозволених видів діяльності педагогічною діяльністю у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Таке формулювання є обґрунтованим з позицій юридичної логіки, освітньої доцільності та правової узгодженості. Воно забезпечить баланс між вимогами антикорупційної політики та інтересами розвитку відомчої освіти, сприятиме підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх правоохоронців і відповідатиме сучасним підходам до формування кадрового потенціалу сектору безпеки й оборони України.

Список використаних джерел:

1. Завістовський О.Д., Король К.С. Актуальні проблеми професійної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 569–573.
2. Грищук А. Б. Окремі аспекти запобігання корупції в органах Національної поліції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 527–532
3. Мердова О., Сахно А., Хозлу І. Врегулювання потенційного та реального конфлікту інтересів, пов'язаного з роботою близьких осіб у структурі Національної поліції України: науково-практичні рекомендації. Кропивницький, 2022. 27 с.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти : Закон України від 06.06.2024 № 3791-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3791-20#Text>
5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text#Text>
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
7. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18?find=1&text#Text>
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19#Text>

Дата надходження статті до редакції: 12.06.2025

Дата затвердження статті до друку: 29.06.2025

Дата публікації статті: 03.10.2025